Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi
Third Sector Social Economic Review
58(1) 2023, 497-515
doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.23.03.1839

Derleme Makale

Sürdürülebilir Turizm Perspektifinden Sürdürülebilirliğin Geleceği

The Future of Sustainability from a Sustainable Tourism Perspective

Ahmet ERBAŞ
Yüksek Lisans Mezunu, Akdeniz Karpaz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
ali.tatar@hotmail.com
https://orcid.org/0000-0001-9408-9322

Makale Geliş Tarihi	Makale Kabul Tarihi
13.04.2022	05.03.2023

Öz

Bu araştırmada sürdürülebilir kalkınma felsefesinin bir sonucu olarak benimsenen sürdürülebilir turizm konusu mercek altına alınmış ve gerek küresel gerekse Türkiye özelinde sürdürülebilirlik bakış açısıyla detaylı olarak incelenmiştir. Çalışmada keşfedici araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda yürütülen bu araştırmada karanlıkta kaldığı düşünülen sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir turizm konusuna küresel ve Türkiye özelinde bir ışık tutulmaya gayret edilmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular kapsamında, birçok ticari veya ticari olmayan insan faaliyetinde sürdürülebilirlik kelimesinin gerçek manasından uzakta, sözü edilen faaliyetlerin uzun vadede devam ettirilmesi anlamında kullanıldığı, etimolojik bu sorun nedeniyle sürdürülebilirlik kavramının ülkemizde henüz tam olarak anlaşılamadığı ve kürenin geleceğine ülke olarak katkı yapmaktan uzak kalındığı, konunun özümsenmesi ve küresel kaynakların bilinçsizce tüketilmesi tehlikesinin farkına varılmasında geç kalınmasının geri döndürülmesi zor bir problemle karşılaşma ihtimalini artırdığı, içi boşaltılmış ve bağlamından koparılmış sürdürülebilir turizm, ekoturizm gibi modellerin sürdürülebilirliğe bu bağlamda bir katkı sağlamadığı gözlenmiştir. Geri dönüşü olmayan değişiklerle gelecek nesillere devredilecek refah fırsatlarının engelleme riskini en aza indiren, kalkınmaya güvenli bir asgari standart yaklaşımı getirebilen bir turizm endüstrisine ihtiyaç olduğu, bununla birlikte kalkınma etkilerinin birikimli olma eğilimi taşıması nedeniyle, turizm yoluyla çevrede yapılan değişimlerin uzun dönemde nihai etkisinin öngörülmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Turizm, Çevre, Kalkınma*

Abstract

In this research, the issue of sustainable tourism, which has been adopted as a result of the sustainable development philosophy, has been examined in detail from a sustainability perspective, both globally and in Turkey. In this study, exploratory research method was used. In this context, an effort has been made to shed a light on sustainability and sustainable tourism, which is thought to be in the dark, globally and in Turkey. In many commercial or non-commercial human activities, the word sustainability is used far from its real meaning, in the sense of continuing the mentioned activities in the long term. Due to this etymological problem, the concept of sustainability has not yet been fully understood in our country and it has been far from contributing to the future of the globe as a country. Being late in realizing the danger of internalizing the issue and unconsciously consuming global resources increases the probability of encountering a problem that is difficult to reverse. It has been observed that models such as sustainable tourism and ecotourism that have been emptied and decontextualized do not contribute to sustainability in this context. It is clear that there is a need for a tourism industry that can bring a safe minimum standard approach to development, that minimizes the risk of impeding welfare opportunities that will be passed on to future generations through irreversible changes. However, due to the fact that the effects of

Önerilen Atıf /Suggested Citation
Erbaş, A., 2023 Sürdürülebilir Turizm Perspektifinden Sürdürülebilirliğin Geleceği, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 58(1), 497-515

development tend to be cumulative, it is considered that it would be beneficial to predict the long-term final effects of the changes made in the environment through tourism.

***Keywords**: Sustainability, Sustainable Development, Sustainable Tourism, Environment, Development*

1. Giriş

1987 yılında Brundtland Raporu olarak da bilinen Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu Raporunda ilk kez ortak ve kapsamlı tanımı yapılan sürdürülebilirliğin aradan geçen yaklaşık 35 senenin ardından küresel tartışmaların odağına yerleşmiş olduğu gözlemlenmektedir. Gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünkü ihtiyaçların karşılanmasına işaret eden söz konusu raporu takip eden on yılların ardından günümüzde geldiğimiz noktanın parlak olmadığı açıktır. Raporda sürdürülebilirlik tanımı ile çevresel kaygılara atıf yapılmış olsa da, temel vurgu nesiller arası eşitliğe odaklanmıştır. Ancak geldiğimiz nokta itibariyle kaynakların gelecek nesillerle adil paylaşımı bir yana, dünya üzerindeki hâkim ekonomik, kültürel ve sosyal anlayışın yol açtığı çevresel felaketlerin dünya üzerinde halihazırda yaşamını sürdüren yaklaşık 7,5 milyar insanın yakın geleceğini tehlikeye atması söz konusudur.

Bazı araştırmacılar COVID-19 salgınının yakın gelecekteki tehlikenin varlığının anlaşılmasında bir işaret fişeği görevi gördüğünü öne sürmektedirler. Zira salgının küresel olarak yayılmasıyla birlikte ülkelerin sınırlarını kapatması, uluslararası ticaret ve seyahatlerin sekteye uğraması, başta hizmet sektörü olmak üzere ekonomik faaliyetlerin durma noktasına gelmesi ve hatta bir dönem insanların evlerinden çıkmalarına müsaade edilmemesi söz konusu olmuştur. İnsan aktivitelerinin dünya genelinde yavaşlaması büyük çoğunluğu geçmiş, şimdiki durum ve gelecekle ilgili düşünmeye ve mevcut alışkanlıklarını gözden geçirmeye yöneltmiştir. Bu bağlamda insanoğlu dünyanın efendisi rolünü oynamaya devam mı etmeli, yoksa doğa ile uyum içerisinde sürdürülebilir bir yaşamı gerçekleştirmeye doğru bir davranış değişikliğine mi gitmeli? sorusu cevaplanmak üzere masanın üzerine konmuştur. Büyük insani trajedilerin yaşandığı salgından olumlu bir sonuç çıkarmak mümkün olabilecek midir?

İçinde olduğumuz evreni anlamaya ve anlamlandırmaya çalışırken 20'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren üzerinde yaşadığımız küreyle ilişkimizde gitmiş olduğumuz yolun doğru olmadığına ilişkin kaygılarımız artmaya başlamıştır. Halihazırda benimsenen tüketim alışkanlıklarının sonucunda kaynakların hızla tüketilmesi, biyoçeşitliliğin azalması, küresel ısınmada yaşanan artış ile başta temiz su kaynaklarının azalması olmak üzere kuraklık ve devamında gıda krizine yol açması günümüzde karşılaşılan başlıca problemlerdendir. Kitlesel turizm de bu olumsuz gidişata katkı veren sektörlerin başında gelmektedir. Geleceğe yönelik bu olumsuz gidişatın tersine döndürülmesi veya en azından durdurulması ve bu bağlamda sürdürülebilirlik kavramının doğru bir şekilde anlaşılması önem taşımaktadır. Bu araştırmada sürdürülebilir kalkınma felsefesinin bir sonucu olarak benimsenen sürdürülebilir turizm konusu mercek altına alınmış ve gerek küresel gerekse Türkiye özelinde sürdürülebilirlik bakış açısıyla detaylı olarak incelenmiştir.

2. Sürdürülebilirlik Kavramı

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre bir şeyin sürdürülebilir olması (sürdürebilmek) sürdürme ihtimali veya imkânının bulunması anlamına gelmektedir. Kelimenin İngilizce karşılığı olan "sustainable" kelimesinin Longman İngilizce sözlüğündeki ilk karşılığının "çevreye zarar vermeden devam etme", ikinci karşılığının ise "uzun süreli devam ettirme" anlamına geldiği görülmektedir (Longman, 2021). "Sürdürülebilirlik" kelimesi (İngilizce karşılığı sustainability) Türkçe dilinde günlük hayatın birçok alanında kullanılmasına karşın resmi olarak karşılığı İngilizce anlamından farklıdır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik kelimesinin anlam olarak içeriği kelimeyi İngilizceden çevirenlerin tercihine bırakılmış gibi görünmektedir.

Sürdürülebilirlik terimi, gelecek nesillerin kendi ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetinden ödün vermeden bugünün ihtiyaçlarını karşılamak anlamına gelmektedir. İnsanların doğal kaynakların yanı sıra sosyal ve ekonomik kaynaklara da ihtiyacı vardır. Sürdürülebilirlik sadece çevrecilik anlamına da gelmemektedir. Sürdürülebilirlikle ilgili tanımlar incelendiğinde, sosyal eşitlik ve ekonomik kalkınma ile ilgili endişeleri de içerdiği görülecektir.

Sürdürülebilirlik kavramının kökeni ormancılıktır ve ormanın ürettiğinden daha fazlasını hasat etmemek anlamındadır (Wiersum, 1995). Almanca "nachhaltigkeit" kelimesi (sürdürülebilirlik anlamında) bu

anlamda ilk kez 1713 yılında kullanılmıştır (Wilderer, 2007). Gelecek için doğal kaynakları koruma kaygısının insan türünde genetik olma ihtimali oldukça güçlüdür. Paleolitik atalarımızın avlarının neslinin tükenmesinden endişe duyması, ilk çiftçilerin toprak verimliliğini koruma konusunda endişeli olmalarını olağan karşılamak gerekir. İnsanlık ve doğa arasındaki ilişkiye dair iki karşıt görüş varlığını daima sürdürmüştür. Bunlardan ilki doğaya adaptasyon ve uyum iken, diğeri doğanın fethedilmesi gereken bir yer olarak görülmesidir.

Ekonomistler sürdürülebilirlik sözcüğünü doğrudan kullanmamakla birlikte çalışma alanlarının merkezine oturturlar. Sonuçta, bu bilim dalı için kaynakların kıt oluşu bir endişe kaynağıdır. 1798'de mevcut tarım arazilerinin genişleyen nüfusu besleyememesine bağlı olarak ortaya çıkan kitlesel açlığa ilişkin teoriyi yayınlayan Thomas Malthus'un çalışması buna iyi bir örnektir. 1931'de Harold Hotelling tarafından formüle edilen teori bugün hala geçerliliğini korumaktadır (Hotelling, 1931). Club of Rome tarafından hazırlanan rapor küresel çapta konuya dikkat çekmede bir dönüm noktası olmuştur. Rapor, hayatta kalmamız için hayati önem taşıyan birçok doğal kaynağın bir veya iki nesil içinde tükeneceğini öngörmektedir (Meadows vd., 1972). Bu raporun dikkat çekmeyi başarmakla birlikte harekete geçirmede eksik kaldığı söylenebilir. Birleşmiş Milletler (BM) Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından hazırlanan Brundtland Raporu olarak bilinen rapor ise yaklaşan kıyametten bir çıkış yolu göstermesi nedeniyle etkili olmuştur. Sürdürülebilirlik kavramının bugün sahip olduğu yaygın kabulü kazandıranın bu rapor olduğu düşünülmektedir.

Sürdürülebilirlik nispeten yeni bir fikir olsa da bir bütün olarak hareketin kökleri sosyal adalet, korumacılık, enternasyonalizm gibi hareketlere uzanmaktadır. Yirminci yüzyılın sonunda, bu hareketlerin çoğu "sürdürülebilir kalkınma" kavramı altında bir araya getirilmiştir.

İnsanoğlunun gelecek nesillere bırakacağı mirasın geçmişten alınan miras olmadığına yönelik kaygılar bulunmaktadır. Hatta bu mirasın, kaynakların daha kısıtlı olması nedeniyle gelecek nesillerin seçeneklerini daha da kısıtlaması söz konusu olabilecektir. Sürdürmek (sustain), geleceğe dönük en azından günümüzde deneyimlenenlere eşit veya daha fazla bir seçim yelpazesi sunmak anlamına gelmektedir.

İklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilikte yaşanan kayıplar insan faaliyetlerinin artan biyofiziksel etkileri gelecekteki seçenek ve fırsatların azalmasına neden olabilir. Birçok insanın önerdiği gibi sürdürülebilirlik (sustainability) açısından düşünmek, gelecekteki olası kayıpların önlenmesine yardımcı olacak ve gelecek nesillere seçim yapabilme ve yaşanabilir bir çevrede hayatlarını sürdürebilme imkânı verecektir. Bununla birlikte, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm gibi kavramlar insanların motive edilmesi bağlamında kolayca anlaşılır olsa da uygulanması çok daha zor olan kavramlardır. Sürdürülebilirliğin ne olduğu ve hangi maksatla yapılacağı kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebilmektedir. Bunun sadece doğanın korunmasına çalışılması meselesi olmadığı düşünülmektedir. Koruma ve sürdürülebilirlik konularına, günümüz yaşamının karmaşıklığında kolay cevaplar bulmanın güç olduğu iddia edilebilir. Sürdürülebilirliğin altında yatan kavramlar eşitlik, güven, sahiplenme, etik, empati vb. gibi önemli insani değerlerdir (Yıldırım, 2021). Sürdürülebilirlik, insani değerlerle ilgili olduğu kadar, bu değerleri uygulamak için gereken teknoloji ve uzmanlıkla da ilgilidir. Sürdürülebilirliğin uygulamaya geçirilmesi için hedeflerin ne olduğunu belirlemek kadar konunun eleştirel bir şekilde incelenmesi de önem taşır. Kavramların zamana ve mekâna göre değiştiği, yeni bilgiler edindikçe dönüştüğü ve bilgelik arttıkça evrimleştiği göz önüne alındığında, mevcut paradigmaların uygun olup olmadığı sorusu daima cevap arayacaktır. Bu yüzden sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizmin ne anlama geldiği ile ilgili sorular sormak ve uygulamada ne gibi zorluklar olduğunu ve değişen koşullara ve sosyal tercihlere bağlı olarak nasıl değiştirilebileceğini bilmek gerekmektedir (McCool, 2016:7).

2.1. Sürdürülebilir Turizm

Toplumların gelecek nesillere bırakacakları mirasın onların zevk alacakları bir miras olmadığı, hatta mevcut nesillerin atalarından kalan mirastan da kötü olduğu, sorun ve zorlukların yapabileceklerini kısıtlaması nedeniyle seçeneklerinin daha sınırlı olduğu konusunda büyük bir endişenin hâkim olduğu bilinmektedir. Bir şeyin sürdürülebilmesi, mevcut nesillerin en azından deneyimlediklerine eşit veya daha fazla bir seçim yelpazesini gelecek nesillere bırakması anlamına gelmektedir. İnsan faaliyetlerinin artan biyofiziksel etkileri, iklim değişikliği ve biyolojik çeşitliliğin kaybı ile birlikte seçeneklerin ve

fırsatların azalmasına neden olmaktadır. Birçok insan tarafından da önerildiği gibi sürdürülebilirlik penceresinden bakmak, bu kayıpların önlenmesine yardımcı olacak ve geleceğe bir seçim ve çevre kalitesi mirası bırakılmasına imkân verecektir (McCool, 2016:7).

Sürdürülebilirliğin kim için olduğu, hangi nedenle yapılması gerektiği kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebilir. Bu, Butler'ın (1998) savunduğu gibi sadece muhafazayı uygulama meselesi de değildir. Muhafazanın ve sürdürülebilirliğin ne olduğu sorusuna verilecek cevaplar, yirmi birinci yüzyılın karmaşık şartları nedeniyle kolay değildir.

Sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir kalkınma kavramı ile birlikte ortaya çıkmıştır. İnsan-doğa ilişkisinin diğer sektörlere göre turizmde daha yoğun ve sürekli olması, sürdürülebilirlik kavramını turizm ile zorunlu olarak bir araya getirmiştir. Turizmin, diğer sektörlerle kıyaslandığında sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkisinin oldukça güçlü olabileceği de açıktır (Angelkova vd., 2012). Son yıllarda doğal kaynakların plansız ve yaygın bir şekilde kullanılmasında görülen artışla birlikte ortaya çıkan çevresel sorunlar geleceğe yönelik kaygıları yükseltmiştir. Aşırı tüketimin gelecek nesillere devredilmesi beklenen kaynakları azalttığı ve adil olmayan bir durum oluşturduğuna dair görüşler sürdürülebilirlik konusunu gündeme getirmiştir. Turizm özellikle doğal kaynakların yoğun bir şekilde kullanıldığı ve tüketildiği bir sektör olduğu için dikkatlerin bu alana yönelmesi çok zaman almamıştır.

Sürdürülebilir turizm kavramı, bir turizm bölgesinin gelecekteki gelişmelere duyarlı olma ve bu gelişmelerin olumsuz etkilerinden korunma yeteneği olarak tanımlanmaktadır (Hunter, 1997). Bir başka tanıma göre sürdürülebilir turizm kavramı, sürdürülebilir büyüme kavramıyla bağlantılı olarak, bu büyümenin turizmin özel bağlamına uygulanması anlamına gelmektedir. Bu anlayışla çevre kalitesinin korunması, turistik bölgelerin yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve kaliteli ziyaretçi deneyimi yaşatılması amaçlanmaktadır (Kaypak, 2010). Sürdürülebilir turizm, turizmin kaynağı olan bölgesel ve yerel güzelliklerin korunması ve sürdürülmesi olarak da ifade edilmiştir (Avcıkurt, 2015). Sürdürülebilir turizm, kalkınma ve rekabet gücünün muhafaza edilmesi bağlamında çevresel kalite, doğal ve kültürel mirasın korunmasından büyük ölçüde etkilenir (Angelkova vd., 2012).

Sürdürülebilir turizm kavramının içeriği incelendiğinde çevresel ve kültürel konuların ön planda olduğu görülecektir. Kolayca yok edilebilecek ve eski haline getirilemeyecek kaynaklara işaret etmesi nedeniyle insanlığın geleceği açısından oldukça önemlidir. Doğal kaynaklar ve insan yapımı varlıklarının korunması, tarihsel süreçler hakkında bilgi sahibi olunması ve bunların nesillere aktarılması açısından da önem arz etmektedir. Diğer sektörler için hayati öneme sahip olarak görülmeyebilen bu konular turizm açısından kritiktir (Er ve Bardakoğlu, 2016). Sürdürülebilirlik kavramı alternatif turizm çerçevesinde birçok turizm türünün ortaya çıkmasına ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bunlar arasında kültür turizmi, ekoturizm, mağara ve yayla turizmi, avcılık ve golf turizmi bulunmaktadır (Marangoz ve Karadağ, 2017).

Turizm araştırmacıları tarafından kullanılmak üzere akademik platform kurulması fikrinin ortaya atılması ile küresel ölçekte turistik destinasyonlardaki turizmin potansiyel etkilerinin (çevresel, sosyo-kültürel ve ekonomik) araştırılması tetiklenmiştir. Başlangıçta ekoturizm ön planda olmak üzere farklı turizm türlerine odaklanan sürdürülebilir kalkınma kavramı, turizm araştırmalarında yavaş yavaş dikkat çekmeye başlamıştır. Turizm ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki 1997 yılında "Travel and Tourism Industry" tarafından "Agenda 21" yayınlanıncaya kadar planlı bir şekilde ifade edilmemiştir (World Travel and Tourism Council, World Tourism Organization and the Earth Council, 1997).

Agenda 21 "Rio Dünya Zirvesi" olarak da bilinen 1992 yılı BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın sonuçlarına dayanmaktadır. 21'inci yüzyılda sürdürülebilir kalkınma için öncelikleri belirleyen Agenda 21'de turizm, yerel toplulukların yaşam kalitesini iyileştiren, ziyaretçilere yüksek kalitede bir deneyim sağlayan ve hem yerel toplulukların hem de ziyaretçilerin sıkı sıkıya bağlı olduğu çevre kalitesini sürdürmesi gereken bir ekonomik kalkınma modeli olarak kabul edilmiştir. Agenda 21, küresel ölçekte hükümetler ve turizm endüstrisi tarafından üstlenilebilecek çeşitli önlem ve hedefleri belirlemektedir. Bunlar arasında kurumsal iş birliğinin güçlendirilmesi, atık su yönetiminin iyileştirilmesi, azınlıklar lehine eğitim ve öğretimin geliştirilmesi ile seyahat ve turizm ile ilgili bilgi, beceri ve teknoloji alışverişi gibi konular yer almaktadır. Birbiriyle ilişkili çevresel ve sosyo-ekonomik unsurlara Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO, 1998:21) tanımında yer verilmiştir: "Sürdürülebilir turizm, gelecek nesiller için fırsatları koruyup geliştirirken, mevcut turistlerin ve yerelin ihtiyaçlarını karşılar. Sürdürülebilir turizm,

kültürel bütünlüğü, temel ekolojik süreçleri, biyolojik çeşitliliği ve yaşam destek sistemlerini korurken, ekonomik, sosyal ve estetik ihtiyaçların karşılanabileceği şekilde tüm kaynakların yönetimine öncülük edilmesi olarak öngörülmektedir."

Sürdürülebilir turizm gelişimi ve sürdürülebilir turizmin kavramsal tanımlamaları ile uygulanabilme kaygıları, akademik camia ve hükümetlerden oldukça ilgi görmüş ve önemli eleştirilere maruz kalmıştır (Cohen, 2002). Uygulamaya dönük kaygılar arasında, turizmde yüksek değerli ilkelerin nasıl uygulanacağı ile işletme ve hükümetlerin finansal kırmızı çizgileri yerine çevresel, sosyal ve kültürel performansları neden dikkate almaları gerektiğine yönelik belirsizlikler bulunmaktadır. Özellikle literatürde sektörel kaygılar ile turizmin sürdürülebilir sonuçlara katkısının çeliştiği kavramsal bir karışıklığa da rastlanmaktadır (Dwyer ve Sheldon, 2005).

Sürdürülebilir turizm, turizmin devam ettirilmesi ile turizm endüstrisi ve çevresel etkilerin dengelenmesine odaklanmaktadır (Hunter, 1997). Turizmin sürdürülebilmesi, "doğal" sermaye veriminin net değer yönetiminin, telafi edici kaynak değişimi ve ikame stratejilerini uygulamak üzere hesaplanması anlamına gelir (Liburd, 2010). Turistler ve bölge sakinleri için eğlence ve yerel olarak gelir kaynağı yaratılması, paradoksal olarak, mutlak dengeyi sürdürmek için koruma çabalarının çevrenin sosyal ve kültürel yönlerini de içine alacak şekilde şimdiki ve gelecek nesiller için bozulmamış bir durumda tutulması gerektiği anlamına gelir. İnsanı merkeze alan bu tür bir yaklaşım, çevre ve kültürün dinamiklerine ilişkin çağdaş bilgileri ihmal eden statik bir tanımlamaya dayanır. Böylelikle sürdürülebilir turizm "doğal" dengenin korunmasına indirgenir. Bu denge mevcut kullanım ile gelecekteki varsayılan ihtiyaçlar arasında ekonomik değişim aracı olarak müdahale stratejilerinin uygulanabileceği ölçülebilir bir durum olarak tespit edilir (Mellon ve Bramwell, 2016).

Düzensizlikler ve problemler, sebep-sonuç ve doğrusal ilişkiler şeklinde ele alındığında, düzenleme ve koruma çabaları da bu yönetimsel bakış açısıyla uyumlu hale gelir. Butler'ın (1998) yaşam döngüsü modelinin turizm alanı yaşam döngüsüne "destinasyonların kendi yıkımlarının potansiyel tohumlarını nasıl taşıdığını" gösteren ünlü uyarlaması, hem ihtiyatlı bir yaklaşımı hem de düşüş kaçınılmaz olduğunda yönetimsel müdahale tekniklerine olan inancı temsil eder.

evre yönetimi ve sürdürülebilir turizm hakkındaki fikirlerde nesnel bilimin rolü devam etmektedir. Hunter (1997) sürdürülebilir turizmin sürdürülebilir kalkınma tartışmasından ayrı gibi görünen turizm merkezli ve marjinal kaygılarına karşı uyarıda bulunmaktadır. Turizm endüstrisi tek başına ele alındığında, turizm faaliyetleri diğer sürdürülebilir kalkınma faaliyetleri, koruma çabaları ve genel yaşam kalitesi sorunlarıyla ters düşebilir. Turizm endüstrisi düşük vasıflı, düşük ücretli ve uzun çalışma saatlerini içeren iş yapış şekliyle zaten kendini ele vermektedir. Moscado (2008:6) "turizmin kendi başına sürdürülebilir olamayacağını" savunmaktadır. Turizm, uzay boşluğunda yapılmaz. Bu nedenle sosyal ve ekonomik bir fenomen ve dolayısıyla toplumun ve ekonominin diğer unsurlarının bir parçası olarak anlaşılmalıdır. Bölgeler ve sosyo-ekonomik faaliyetler arasındaki temel karşılıklı bağımlılık kabul edildiğinde, turizm, sürdürülebilir kalkınmanın daha geniş toplumsal amaçlarına potansiyel olarak katkıda bulunur.

Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu iddiasına literatürde sıklıkla rastlanmaktadır. Sürdürülebilirliğin belirli bir zaman diliminde gerçekleşebileceği iddiasını savunanlar, değişim ve gelişim süreçlerinin istisnadan ziyade norm olduğu gerçeğini ihmal etmektedirler. Nesiller arasında farklılık gösteren yaşam tarzı tercihleri, kültürel tercihler, tüketim ve iletişim kalıplarının tahmin edilebilmesi de oldukça güçtür. Benzer şekilde, turizmin sonsuza kadar aynı şekilde devam edeceğini varsaymak da mümkün değildir (Hall ve Butler 1995:102). Bu argümanlar, çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel unsurların dengede olabileceği bir sistem inşa etme fikrinin gerçekleşemeyeceğini göstermektedir. Sosyo-kültürel değerlerin karmaşıklığını, yaşam kalitesi isteklerini ve turizmin zaman içinde gerçekleştiği biyofiziksel ve ekonomik sistemleri anlamak için sürdürülebilir turizm gelişimine entegre bir yaklaşımla bakmayı gerektirir.

2.2. Sürdürülebilir Turizmin Hedefleri

Sürdürülebilir turizm gelişimine yönelik prosedürler ve yönetim uygulamaları, kitle turizmi ve çeşitli niş turizm segmentleri de dahil olmak üzere her tür destinasyondaki turizm türlerinin tamamı için geçerlidir. Sürdürülebilirlik ilkeleri, turizm gelişiminin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel yönlerine atıfta bulunmaktadır. Uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlayabilmek için söz konusu bu üç boyut arasında

uygun bir denge kurulmasına ihtiyaç vardır. Birleşmiş Milletler (UN) bünyesinde faaliyet gösteren Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından sürdürülebilir turizmden beklenen çıktılar şu şekilde ifade edilmiştir (UNWTO, 2021):

- Turizmin gelişiminde kilit bir unsur olan çevresel kaynakların optimal bir şekilde kullanımını, temel ekolojik süreçler, doğal miras ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını dikkate alarak gerçekleştirmek.
- Yerel toplulukların sosyo-kültürel özgünlüğüne saygı gösterilmesi, yerleşik ve yaşayan kültürel mirasları ile geleneksel değerlerinin korunması yoluyla kültürler arası anlayış ve hoşgörüye katkıda bulunmak.
- Tüm paydaşlara sosyo-ekonomik faydalar getirecek ve eşit bir şekilde paylaştırılacak şekilde uzun vadeli uygulanabilir ekonomik etkinlikler geliştirmek (istihdam sağlanması, gelir getirici fırsatlar yaratılması, yerel topluluklara sosyal hizmetlerin sunulması, yoksulluğun azaltılması gibi konuları içerecek tarzda).

Sürdürülebilir turizmin gerçekleştirilmesinde, geniş katılımın sağlanması ve fikir birliği oluşturulması için güçlü siyasi liderlikle birlikte ilgili tüm paydaşların bilinçli katılımına ihtiyaç duyulur. Sürdürülebilir turizm devamlılık gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda neden olduğu etkilerin sürekli izlenmesini ve gerektiğinde önleyici ve düzeltici tedbirlerin alınmasını gerektirir. Bununla birlikte sürdürülebilir turizm üst düzeyde turist memnuniyeti sağlarken, anlamlı bir deneyim yaşanmasına imkân vermeli, sürdürülebilirlik sorunları hakkında farkındalıklarını artırmalı ve sürdürülebilir turizm uygulamalarını teşvik etmelidir.

2.3. Türkiye'nin Sürdürülebilir Turizm Stratejisi

Türkiye'nin sürdürülebilir turizme ilişkin stratejilerine 2007 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca hazırlanan "Türkiye Turizm Stratejisi 2023, Eylem Planı 2007-2023" adlı belgede rastlamak mümkündür (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007). Söz konusu belge 22 Mart 2007 tarihli Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Belgede sürdürülebilirlik ifadesi ilk olarak "Türkiye'nin Turizm Vizyonu" başlıklı bölümde geçmektedir. Söz konusu vizyon ifadesi "Sürdürülebilir turizm yaklaşımı benimsenerek istihdamın artırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna ulaştırılması ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar, uluslararası pazarda turist sayısı ve turizm gelirleri bakımından ilk beş ülke arasında önemli bir varış noktası ve uluslararası bir marka haline getirilmesinin sağlanmasıdır" şeklindedir. Vizyona yönelik ilkelerde sürdürülebilirlik konusuna değinilen maddeler incelendiğinde aşağıdaki hususlara yer verildiği görülmüştür:

- Bölgeler arasında gelişmişlik farklarının giderilerek sürdürülebilir kalkınma hedefine katkıda bulunulması,
- Var olan turizm bölgelerinin sürdürülebilirlik perspektifi içerisinde yeniden ele alınarak planlanması ve kaliteli yaşanabilir çevreler oluşturulması,
- Turizmin gelişiminin sürdürülebilir çevre politikaları ile desteklenmesi,
- Sürdürülebilir turizmin tanıtılarak ekoturizm, kırsal turizm ve agro-turizm konularında kamu, özel ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlendirilmesi,
- Turizmin yoğunlaştığı yerlerde ortaya çıkan altyapı ve çevre sorunlarının yerel yönetimlerin ve özel sektöründe katkılarıyla çözümlenmesi.

Araştırma ve Geliştirme (AR-GE) stratejilerinin belirtildiği bölümde "Sürdürülebilir AR-GE" başlıklı bir bölüm de yer almış olsa da metin içerisinde sürdürülebilirlik konusuna değinilmediği görülmüştür.

Turizm strateji belgesinin "eğitim" başlıklı bölümünde, turizmin ülke ekonomisine katkı sağlayacak şekilde eleman yetiştirilmesi konusu ön plana çıkarılırken, sürdürülebilirlik bilincinin toplumsal düzeyde yerleştirilmesine yönelik bir hedef veya çalışmaya rastlanmamıştır.

"Hizmet kalitesi" başlıklı bölümde "doğal ve tarihi çevrenin korunmasında Kültür ve Turizm Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve ilgili STK'lar ile iş birliği yaparak çevreye yönelik tehdit niteliğinde her türlü eylemin önlenmesi için müdahale, yargılama ve yaptırımların uygulanmasında hız ve etkinlik artırılacaktır" ifadesi yer almıştır. Bu ifadeden sürdürülebilir turizm anlayışından ziyade doğal ve tarihi varlıkların tehditlere (örneğin yangın gibi) karşı korunmasının kastedildiği varsayılmıştır.

Ekoturizm "turizmin çeşitlendirilmesi" stratejisi kapsamında alternatif turizm türü olarak "yayla

turizmi" ile birlikte yer almıştır. Temel strateji olarak, "alternatif turizm türlerinden öncelikli olarak sağlık ve termal turizmi, kış turizmi, golf turizmi, deniz turizmi, ekoturizm ve yayla turizmi, kongre ve fuar turizminin geliştirilmesi" benimsenmiştir. Ekoturizmin 2023 hedefleri başlığı altında;

- Ekoturizm ve yayla turizmi gibi doğa amaçlı turizm türlerinin geliştirilmesi maksadıyla turizm altyapısının tesisi ve niteliğinin artırılması,
- Doğa amaçlı turizmin yapılacağı yörelerde belli senaryolar çerçevesinde, ana tur güzergahları, varış noktaları, ara istasyon ve alt istasyon noktalarının belirlenmesi,
- Yaylaların yoğunlaştığı alanlarda spot merkezlerin belirlenmesi,
- Kamu, özel ve STK'larla iş birliği içerisinde agro-turizm, macera turizmi, mağara turizmi, spor turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi maksadıyla eylem planlarının yapılması gerektiğinden bahsedilmektedir.

Ekoturizm ve yayla turizm ile ilgili detaylı hedefler bağlamında;

- Yerel halkın turistik ürün, hediyelik eşya yapımı, servis, kalite ve işletme yönetimi konusunda eğitilmesi,
- Etnografik ve ekolojik özelliklerin sergilendiği müze evlerin açılmasının teşvik edilmesi,
- Alana girişte kabul noktaları oluşturulması, buralarda ziyaretçilere farklı güzergâh ve yöresel özelliklerin gösterildiği tur haritalarının sunulması,
- Doğa turizmi için kullanılacak alanlarda çeşme, tuvalet, barınak, mesafe ve yön levhalarının tamamlanması, trekking rotalarının küresel yer belirleme sistemi (GPS) ile uydulara tanıtılmasının sağlanması (yeni taşıt yolu açılmaması),
- Kitle turizmi amacıyla kullanılacak alanlarda orman ve mera alanlarının sınırlarını belirlemeyi müteakip imar plan haritalarının tamamlanması,
- Doğa turizmi amacıyla seçilen alanlarda güzergâh üzerinde yer alan mağara, şelale, ilginç ağaç veya kaya oluşumu, sportif alanlar vb. çekici alanlar için çevre düzenlemesi yapılması, başta ulaşım olmak üzere gerekli altyapı hizmetlerinin tamamlanması,
- Yöre halkına pansiyonculuk eğitiminin verilmesi,
- Turizm gelişim alanlarında yer alan ekoturizm alanlarının "alan yönetim planlamalarının" yapılması hususlarına yer verilmiştir.

"Turizm gelişim koridorları" başlıklı bölümde belirli temalara (ipek yolu, yayla ve inanç turizmi gibi) uygun olarak turizm koridorlarının oluşturulması konusuna değinilmiştir. Bu bağlamda belirli güzergahların doğal ve kültürel dokusunun yenilerek belirli temalara bağlı olarak turizm amacıyla geliştirilmesi hedeflenmiştir. Bu hedefte geçen "doğal dokunun yenilenmesi" ifadesinin sürdürülebilirlik ilkesi ile uyuşmadığı, zira doğal dokunun insan eliyle yenilenmesinin doğal dokuya zarar vermek anlamına geleceği açıktır.

2.4. Türkiye'de Ekoturizm

Türkiye ekoturizm açısından değerlendirildiğinde, coğrafik konumu, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel güzellikler, zengin flora ve fauna yapısı ile önemli bir ülke konumundadır. Ekoturizme konu olan kaynakların çoğunluğunu milli parklar, tabiat koruma alanları, tabiat anıtları ve parkları oluşturmaktadır.

Türkiye turizm potansiyeli açısından oldukça avantajlı bir konumdadır. Doğal ve insan yapımı kaynaklar yönünden oldukça zengin olan ülkede mevsimsel açıdan çeşitli avantajlar da söz konusudur. Bir yarımada ülkesi olan Türkiye'nin yaklaşık 8,000 uzunluğunda kıyı şeridi bulunmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2012:50). 21'inci yüzyılın başlarında deniz, kum ve güneş turizmi ile öne çıkan ülkede, sürdürülebilir turizmin dünya genelinde yükselişe geçmesiyle alternatif turizm olarak adlandırılan turizm türlerine ilişkin atılımlar yapılmıştır. Bu bağlamda turizmi yaz dönemi dışına çıkararak dört mevsime ve ülkenin bütününe yayacak şekilde planlamalar yapılmıştır (Eskin vd., 2017:17).

Türkiye'nin 2023 vizyonlu turizm stratejisinin "turizm gelişim bölgeleri" başlıklı bölümde Göller bölgesinin ekoturizm gelişim bölgesi olarak belirlendiği ifade edilmektedir. Bu göller esas alınarak, doğa turizmine yönelik alanlar, trekking, çadır kampları, yamaç paraşütü, dağcılık, avcılık, binicilik, bisiklet, sörf, foto safari gibi etkinliklerin yapılması hedeflenmiştir. Ayrıca önemli bir yaban hayatına sahip olan bölgede habitat ve ekosistemler bozulmadan sürdürülebilir bir turizm yaklaşımı izlenmesi ve

ziyaretçilerin doğa koruma konularında bilgilendirilmesi istenmektedir. Bununla birlikte göllerin odak noktasında olduğu bölgelerde turizm alanı ilan edilebilecek alanların belirlenerek, fiziki planlarının tamamlanmasının ardından turizm yatırımcılarına tahsis edilmesi planlanmıştır. Ayrıca Göller bölgesinde gerçekleştirilecek arazi tahsisi ve yapılacak yeni yatırımlarla nitelikli tesis sayısının artırılması ve mevcut konaklama kapasitesinin artırılması ilave edilmiştir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

2.5. Sürdürülebilir Turizmin Geleceği

2.5.1. Teknoloji ve Sürdürülebilir Turizm

Seyahat ve turizm endüstrilerinin hedef kitlelerine ulaşmada teknoloji alanında yaşanan ilerlemeler (seyahat rezervasyonu web siteleri, videolar, bloglar ve seyahat fotoğrafçılığı gibi) oldukça yardımcı olmuştur. Dijital araçlar ve içerikler, tatilcilerin bir sonraki tatillerini organize etmeleri veya destinasyon seçenekleri oluşturmalarında önemli bir bilgi kaynağıdır. Sanal turizm, turizm endüstrisi tarafından geleceğe ait bir tema olarak görülse de, COVID-19 salgını ile yeniden şekillenen dünyanın artık bunu kabul etmeye hazır olduğu düşünülmektedir.

Artırılmış, sanal veya karma gerçeklik (augmented, virtual, mixed reality) gibi en son teknolojilerle desteklenen, bilişsel davranış, sosyal psikoloji, sinirbilim, davranışsal ekonomi gibi bilim dalları ile beslenen ve insan merkezli olarak geliştirilecek yeni tasarımlar oyunun kurallarını kökten değiştirme potansiyeline sahiptir. Artırılmış, sanal veya karma gerçeklik bireylere kendi özel alanlarından ayrılmadan kesintisiz, kusursuz ve etkileşimli bir deneyim sağlayabilir. Burada bahsedilen tasarımların gerçekleştirilebilmesine yönelik girişimlere rastlanmaktadır. Örneğin su altı gözlemcilerinin "Great Barrier Reef" bölgesini sanal olarak keşfedebilecekleri belgesel buna örnek olarak verilebilir. İnteraktif bir web sitesi aracılığıyla, Pasifik Okyanusu'nun berrak, sakin akıntıları ile resifin biyolojik çeşitliliğini görüntülemek ve sağlıklı bir mercan resifinin seslerini deneyimlemek mümkündür. Son günlerde çok tartışılan bir diğer sanal gerçeklik deneyimi ise, Dubai'de "Burj Khalifa" adlı dünyanın en yüksek binasından sanal bir paraşütle atlamaya izin veren "Mission 828" adlı tasarımdır. Faroe Adaları Resmi Turist Kurulu tarafından da dünyanın dört bir yanından salgın sonrası ziyaretçilerin gezebilmesi için sanal bir tasarım hazırlanmıştır.

Bir destinasyonun çevrimiçi etkileşimli bir ortamda gezginler için gerçekçi ve insan merkezli olarak gezilmek üzere tasarlanması mümkündür. Tatil sitelerini bir video veya sesli joystick kullanarak gezinme yoluyla görüntülemek, görüntülü arama platformlarını kullanarak insanlarla etkileşime girmek, söz konusu yerin sokaklarında gezinmek, yerel müzikleri dinlemek olasıdır. Bu deneyimler, tek bir platformda bir araya getirilerek, yerel fiziksel deneyim turizm merkezleri kurulmak suretiyle daha da geliştirilebilir. Böyle bir tasarım, turist rehberlerinin, sanatçıların, zanaatkarların, otelcilerin ve ulaşım işletmelerinin dijital ve sanal olarak olası müşterilerle etkileşime girmelerine de olanak tanıyacaktır. Sanal platformlar, insanlara terörden etkilenen veya ulaşılması zor alanları keşfetme fırsatı da sağlayabilir. Örneğin, Hindistan'ın Keşmir bölgesinde Gurez Vadisi'nin vahşi yaşamı ile kar leoparını görülebilir. Hatta, Güney Kutbu bölgesine, uzaya ve ötesine seyahat etme deneyiminin yaşanması da mümkündür. Ayrıca bu tür tasarımlar coğrafya, kültür, sanat tarihi gibi konuları öğrencilerin daha iyi anlamaları için bir öğretim portalı olarak da hizmet edebilir.

Teknolojinin küresel çapta yaşamları iyileştirmesiyle sanal turizm, turizm endüstrisini ve insanlarını yeniden canlandırabilir ve daha sürdürülebilir bir ekonomik model oluşturmaya yardımcı olabilir. İnsanlar artık iki farklı dünyada eşzamanlı olarak yaşamaktadırlar. Bunlardan ilki gerçek dünya diğeri ise sanal dünyadır. Teknolojik ilerlemeler neticesinde geçmişte tüm zamanını gerçek dünyada geçiren insanların günümüzde zamanlarının önemli bir bölümüne sanal dünyada geçirmeleri söz konusudur. Her iki dünya arasında bir geçirgenlik söz konusudur. İnsan ihtiyaçlarının belirli bir kısmının sanal dünyada giderilmesi söz konusudur. Küresel kaynakların çok ciddi oranlarda erozyona uğradığı günümüzde, sürdürülebilirlik adına keşfetme, gezme ve eğlence gibi ihtiyaçların bir kısmının sanal dünyada giderilmesi kaynakların gelecek nesillere aktarılmasına destek sağlayabilir.

2.5.2. COVID-19 Salgının Sürdürülebilir Turizmin Geleceğine Etkisi

2019 yılının sonunda Çin'de başlayarak dünyaya yayılan küresel salgından en çok etkilenen sektörlerden biri de turizm olmuştur. Ülkelerin vatandaşlarını korumak için sınırlarını kapatması ve

uluslararası seyahatin durma noktasına gelmesiyle birlikte 2020 yılı uluslararası seyahat için kaydedilen bir yıl olmuştur. Sonuç olarak uluslararası seyahat gelirlerinde 1 trilyon doların üzerinde kayıp ve turist sayısında kabaca %74'lük bir düşüş yaşanmıştır. Uluslararası hava yolculuğu üzerindeki etki, 2019 yılı için %90'lık bir kayıpla daha da şiddetli olmuş ve potansiyel olarak 1,8 trilyon dolarlık bir gelir kaybıyla sonuçlanmıştır. COVID-19 krizi, turizm endüstrisinin küresel açıdan ekonomik öneminin yanı sıra diğer endüstrilerle olan bağlantısını da vurgulamıştır. Kısıtlamalar, sokağa çıkma yasakları ve sosyal mesafe uygulamaları, küçük tur operatörlerinden çok uluslu otel zincirlerine ve büyük havayollarına kadar sektördeki hemen herkesi etkilemiştir.

Salgının ortaya çıkardığı krizin olumsuz yansımaları sayılamayacak kadar çok olsa da, geleceğe yönelik bazı olumlu yan etkilerinden bahsetmek de mümkündür. "Dünya Ekonomik Forumu"nun (WEF) "Sürdürülebilir Kalkınma Etki Zirvesi"nde (SDIS) düzenlenen "Seyahat ve Turizmi Yeniden İnşa Etme" panelinde, tüketici bilinci, teknoloji ivme ve destinasyon yönetimi konularının kesişim noktaları incelenmiş ve seyahatlerin pazarlanması, yönetilmesi ve planlanmasında yeni çözümler önerilmiştir.

COVID krizi, diğer sektörlerde olduğu gibi turizm endüstrisinin de "Her şeyi daha önce yaptığımız gibi yapmaya devam etmeli miyiz?" sorusunun sorulmasına yol açmıştır. Çoğu zaman gerçek değişime ulaşma ihtimalinin üstesinden gelmek imkânsız gibi görünse de önceki iş yapış şeklinde değişime gitmek kaçınılmazdır. Bu bağlamda bireysel çabaları kolektif eyleme dönüştürerek yapısal değişimi mümkün kılmak imkân dahilindedir. Bilim insanı Gregg Treinish, yerel topluluklar, seyahat edilen çevre için olumlu bir şey yapabilme fikrini akılda tutmadan sırf bireysel tatmin için seyahat etmenin son derece bencil bir davranış olduğunu ifade ederek, aynı düşünceye sahip olan bireyleri seyahatleri sırasında doğadan bilimsel veri toplayabilecek araçlarla donatan bir kuruluş olan "Macera Bilimciler" adlı oluşumun kuruluşunu gerçekleştirmiştir. COVID-19 seyahat edenlere zorunlu bir mola verirken, daha fazla insanın seyahat kalıpları ve bunların çevreye etkileri hakkında Gregg Treinish gibi düşünmeye başlaması umut vericidir. İnsanlar artık kendilerine daha önce sormadıkları şu soruları sormaktadır: Turist mi yoksa ziyaretçi mi olacağım? Çevreye ve yerel topluluklara olumlu bir etkisi olacak şekilde nasıl seyahat edebilirim? (Soshkin ve Fenton, 2021).

COVID-19 salgınına kadar bilinçli gezginler bu sorulara kendileri cevap bulmak zorunda kalmışlardır. Verilen cevaplar genelde kolaya kaçma ve yeşil turizm ile ilgili göz boyayıcı uygulamalar nedeniyle etkisiz kalmakla birlikte, salgın döneminde sürekli değişen gezi kısıtlamaları gezginleri yeni araştırma becerileri kazanma konusunda eğitmiştir. COVID-19 sırasında bu eğitim, karmaşık ve süreklilik arz eden kısıtlamalarda gezinme ve gerçeklere dayalı bilgilerle virüs riskini değerlendirme şeklinde gerçekleşmiştir. Fiyat haricinde diğer hususları göz ardı eden tüketiciler için sağlık konusunun önceliklerde ilk sırayı alması eğitilme açısından bir avantaj olmuştur. Artık birçok gezgin yeni bir zihniyete ve yeni becerilere sahip olduğundan, bilinçli seçimler yapmak için ihtiyaç duydukları bilgilerle donatılmak turizm sektörüne düşen bir görevdir.

COVID-19 salgınından, turizmin başlıca sorunlarından biri olan aşırı kalabalık ile mücadelede bir döngünün başlatılması hususunda da faydalanmak mümkündür. Salgından önce milyonlarca gezgin, gidilmesi gereken en popüler destinasyonlarda mutlaka görülmesi gereken yerleri en yoğun aylarda ziyaret etme eğilimi göstermekteydi. Salgın, kişisel sağlık ve fiziksel mesafe gibi konularda insanları bilinçlenmeye zorlamıştır. Hal böyle olunca, diğer insanlarla omuz mesafesinde gezinme ihtimali tatsız bir deneyim yaşama olarak algılanabilir. Gezginler, kalabalık yerlerden ve uzun mesafeli seyahatlerden kaçınma davranışı geliştirebilirler.

Çevrimiçi bir seyahat platform olan Peek.com adlı sitenin yöneticisi Ruzwana Bashir, salgın döneminde platformdaki yerel rezervasyonların iki katına çıktığını ve yaz boyunca kano veya bisiklet kiralama gibi açık hava etkinliklerinin yaklaşık dört kat arttığını belirtmektedir. Benzer şekilde, insanlar milli parklara daha fazla ilgi göstermeye başlamışlardır. ABD Yellowstone Ulusal Parkı, 2020 Ağustos ayında tarihsel olarak en yüksek ikinci ziyaretçi sayısını görmüştür.

Yerel ve doğa temelli faaliyetlere yönelik bu eğilim bir yandan kentsel alanlarda aşırı kalabalığın azalması, turizmin yarattığı ekonomik faydaların yerel ve kırsal topluluklara daha fazla yayılması ve daha kısa mesafede yapılacak yolculukların atmosfere salınan emisyonun azalmasına sebep olurken, doğa odaklı gezilere artan ilginin, zaten baskı altında olan çevreye ek bir yük getirmesi söz konusudur. Zira Dünya Ekonomik Forumu'nun 2019 Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu'nda doğal

kaynaklar açısından en üst sırada yer alan ilk 10 ülkeden altısının çevresel sürdürülebilirlik açısından ilk 50'ye bile girememiş olması dikkat çekicidir. Bu nedenle, açık hava etkinliklerine ilgi artarken, turizm talebini oluşturan doğal varlıkların sürdürülebilir yönetimi hayati önem taşımaktadır.

Seyahat ve turizm endüstrisinde çok paydaşlı iş birliğine duyulan ihtiyaç COVID-19 salgınından alınacak uzun vadeli derslerden biri durumundadır. Salgının neden olduğu krizin ölçeği ve küresel yapısı, sektördeki iş organizasyonlarını, kamu kurumlarını ve ilgili diğer örgütleri ulusal ve uluslararası düzeyde iş birliği yapmaya zorlamıştır. Ayrıca, sağlık kurumları gibi geleneksel olmayan kuruluşlarla koordinasyon da hayati hale gelmiştir.

Krize yönelik eylemleri koordine etmeye yönelik küresel çabalara Dünya Ekonomik Forumu'nun "CommonPass" gibi sektörel çok paydaşlı projeleri içeren COVID Eylem Platformu örnek olarak verilebilir. Söz konusu girişim sınır ötesi seyahati salgın öncesi seviyelere güvenli bir şekilde geri getirmek için küresel, birlikte çalışabilir bir çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Dünya Turizm Örgütü (UNWTO) tarafından, krize müdahale ve toparlanmada kamu-özel komiteleri ve görev güçlerinin rollerinin altını çizilmesi de önemli gelişmelerden biridir. Bununla birlikte turizm sektöründe, salgının ardından net ve konsolide bir yaklaşımın geliştirilmemiş olması da dikkatlerden kaçmamaktadır. Bu durum, daha fazla liderliğe ve krizle nasıl başa çıkılacağına dair ortak bir görüşe duyulan ihtiyaca vurgu yapmaktadır.

Turizm sektörü bileşenleri, turizmin pazarlamasından ziyaretçi akışlarının yönetilmesine, faydaların yerel topluluklara yayılmasından sürdürülebilirlik çalışmalarında dijitalleşmeden yararlanmaya kadar tüm yönleri yeniden düşünmek zorundadırlar. Bunların yapılmaması, sektörün esnekliğinin azalmasına ve gelecekte daha büyük rüzgarlara maruz kalınmasına neden olacağı açıktır.

2.5.3. Sürdürülebilir Turizme Yönelik Yeni Yaklaşımlar

Emirates Group Başkan Yardımcısı ve Stanford İşletme Enstitüsü öğretim üyesi olan Sadiq Gillani (2021) tarafından sürdürülebilir turizmin artık sürdürülemez bir noktaya ulaştığı belirtilerek çözüm önerisi olarak "5P (purpose, prepare, pursue, partner, pivot)" olarak adlandırdığı yapı önerilmiştir (Gillani, 2021).

Her şeyden önce seyahat amaçları değişime uğramıştır. Yaşam tercihleri üzerinde bir öz-yansıma dalgası yaratan COVID-19 salgını iş toplantılarında çevrimiçi modelinin yeni normal olarak benimsenmesine yol açmıştır. Booking.com tarafından yayınlanan raporda, salgının insanlar tarafından çevreye verilen olumsuz etkilerin anlaşılmasında bir dönüm noktası teşkil ettiği, bu bağlamda küresel gezginlerin yaklaşık yarısının gelecekte daha sürdürülebilir seyahat etmek istedikleri belirtilmiştir. PCR testi yaptırmanın zorluğu ve maliyeti tatil amaçlı seyahat edenleri daha az ama daha uzun seyahatlere doğru itmektedir. Son bir yıl içerisinde, ortalama yolculuk süresi 4 günden 9 güne çıkmıştır. İş seyahatinde uzun vadede %20'lik bir azalma öngörülmektedir. "Her yerden çalışma" ve "bleisure (iş ve keyif amaçlı seyahat kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir)" kavramlarının öne çıkması, iş ve eğlence arasındaki çizginin belirsizleşerek seyahat amaçlarının birleştirilmesine yol açması muhtemeldir. Bu daha uzun süreli seyahat eğilimi ve daha az emisyon anlamına gelirken, gezginlerin daha anlamlı deneyimlere, daha az kalabalık destinasyonlara ve sevdiklerini ziyaret etmeye öncelik vermeleri beklenmektedir.

Küresel olarak operasyonlarını yürüten havayolu şirketlerinin yaklaşık yarısının sıfır karbon taahhüdü ile seyahat endüstrisi yakıt verimliliği, alternatif yakıtlar, yeni teknolojiler yoluyla karbon nötralizasyonuna hazırlanmaktadır. Birçok şirket, salgının neden olduğu krizde bile sürdürülebilirliği misyonlarının bir parçası haline getirmeye başlamıştır. Örneğin, British Airways'in sahibi olduğu International Airlines Group (IAG) 2030 yılına kadar uçuşlarının %10'unda biyoyakıt kullanmayı taahhüt ederken, "Carnival Cruises" aynı zaman diliminde emisyonlarında %40'lık bir azalmaya gitmeyi hedeflediğini beyan etmiştir. Birçok şirket filolarını yeniden yapılandırırken, özellikle dört motorlu geniş gövdeli, eski tip yakıt kullanılan verimsiz uçakları devre dışı bırakmak suretiyle emisyonlarını önemli ölçüde azaltmıştır. Örneğin Delta, 2020 yılında Boeing 747-400 model 227 eski jeti emekliye ayırmıştır. Yolcu başına %30 daha az emisyon üreten yeni nesil A350 ve B787'lere geçiş hızlandırılmıştır. En büyük 10 hava yolu şirketinin, eski uçaklarını kullanımdan kaldırılmasına bağlı olarak önümüzdeki yıllarda yapacakları uzun mesafeli uçuşlarda yaklaşık %20 daha az emisyon (CO_2)

üreteceklerdir.

Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (IATA), yatırımlarda yaşanan yığılmalar ve endüstri borç seviyesinin yaklaşık iki katına çıkması göz önüne alındığında, havayollarının uçuşlarını artırmalarının 2023 yılını bulmasını beklemektedir. Eğlence amaçlı seyahatlerin ilerleyen zamanlarda güçlü bir şekilde toparlanması ve bunun bilet fiyatlarına yansıması ile talebin azalması ve bunu da kapasite kullanımına olumsuz etkide bulunması olasıdır. Seyahat arama motorları, bu bağlamda gezginleri daha çevre dostu seçimler yapmaya teşvik edebilir. İsveç'in önde gelen arama platformu Flygresor, uçuş araması sırasında karbondioksit emisyon verilerini gösteren ilk şirket olmuştur. Bunu yakında Google'ın takip etmesi beklenmektedir. Uçuş tercihlerinde emisyonun görüntülenmesi yolcuların uçuş seçimleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmasına olanak sağlayacaktır. Lilium, Vertical Aerospace ve Joby gibi girişimler, tamamen elektrikli dikey kalkış ve iniş (eVTOL) uçaklarını kullanarak sektörü dönüştürmeye hazırlanmaktadırlar. Bunu mümkün kılacak teknoloji, altyapı ve düzenlemeler geliştirildiğinde bunun daha uzun mesafelere yayılması mümkün olacaktır. Havaya yükselme teknolojisini başarıyla test eden Virgin Hyperloop 2027 yılına kadar hizmete başlamayı hedeflemektedir. ZeroAvia ve Universal Hydrogen adlı iki girişim hidrojenle çalışan uçak geliştirme çalışmalarına hız verirken, Airbus dünyanın ilk sıfır emisyonlu ticari uçağı için çalışmalara başlamıştır.

Dünya Ekonomik Formu, "Sürdürülebilir Turizm için Küresel Gelecek Konseyi" aracılığıyla sürdürülebilir iş modelleri geliştirmek ve ekonomik anlamda toparlanmanın daha sürdürülebilir turizme nasıl yol açacağını ölçebilmek için seyahat endüstrisinin paydaşlarını harekete geçirmeye gayret etmektedir. Endüstriyel dönüşüm Avrupa'da emisyonların azaltılması bağlı olarak desteklenmektedir. Amerika Birleşik Devletleri, Joe Biden yönetiminin iş başına gelişini takiben Paris İklim Anlaşması'na dönüş yapmış ve biyoyakıt üretimi için belirlenen 6 trilyon dolarlık bütçeye katkı sağlamayı taahhüt etmiştir. Hava yolculuğunun neden olduğu karbon salınımını azaltmak için tedarikçiler, üreticiler ve havaalanı yönetimlerinin birlikte çalışması gereklidir., Biyoyakıt tedarik zincirlerinin geliştirilmesinde ilk adım atan Lufthansa Group olmuş, hidrojen yakıtları için Siemens ve Mubadala ile birlikte çalışmaya başlamıştır. Söz konusu iş birliklerinin her zamankinden daha hızlı ilerlemesinin hedeflere ulaşılmasında kilit olduğu açıktır.

Salgın, sektördeki seyahat şirketlerinin kendilerini yeniden keşfetmesine neden olmuştur. Bunun en iyi örneklerinden biri, yaşamına Kaliforniya özel havacılık kulübü olarak başlayan ve şimdilerde bölgesel uçakların hibrit elektrikli hale dönüştürülmesini sağlayan "Surf Air"dir. Birçok iş gezgininin günübirlik toplantılarda Zoom gibi çevrimiçi uygulamaları kullanmaya başlamasıyla, sık seyahat edenler için uygulanan teşvik programların da (frequent travelers) buna uydurulması gerekecektir. Bazı şirketler ortak markalı kredi kartlarının harcamalarını dahil etmeye başlamıştır. Bu uygulamalar yeşil satın almaları içerecek şekilde genişletilebilir.

3. Sonuçlar

"Sürdürülebilirlik" kelimesi Türkçe dilinde günlük hayatın birçok alanında kullanılmasına karşın resmi olarak karşılığı İngilizce anlamından farklıdır. Bu bağlamda sürdürülebilirlik kelimesinin anlam olarak içeriği kelimeyi İngilizceden çevirenlerin tercihine bırakılmış gibi görünmektedir. Kelime kökeninin farklı bir kültüre ait olması ve resmi olarak karşılığının toplum tarafından benimsenmesi için yeterli gayretin gösterilmemesinin Türkçe kullanımında çeşitliliğe yol açtığı görülmektedir. Bu çeşitlilik içerisinde anlam TDK resmi sözlüğündeki açıklamaya daha yakındır. Dolayısıyla konuya hâkim olmayanların kelimeyi çevreyle bağlamının dışına çıkarmak suretiyle Türkçe anlamına yakın şekliyle kullanma eğilimleri gözlenmiştir. Aslında bu büyük bir sorundur. Zira işin özünde doğal ve insan yapımı kültürel kaynakların gelecek nesillere adil bir şekilde bırakılması yatarken, Türkçe kullanımda konudan uzaklaşıldığı gözlenmektedir. Halen istenilen düzeyde olmasa da dünyanın birçok ülkesinde belirli seviyelere gelen sürdürülebilirlik, ülkemizde henüz tam olarak anlaşılamadığından kürenin geleceğine ülke olarak katkı yapmaktan uzak kalındığı düşünülmektedir. Bunun etimolojik sebeplerin olduğu açıktır. Bununla birlikte henüz konuya ilişkin açıklayıcı araştırmalar olmamakla birlikte, en azından hipotez düzeyinde başka bir iddia daha ileri sürülebilir. Bu da, ekonomik anlamda kalkınmalarını tam olarak gerçekleştirememiş olan ülkelerin sürdürülebilirlik konusuna verdikleri öncelikten kaynaklanıyor olabilir. Zira hayatlarını devam ettirecek kaynaklara ulaşmada zorluk çeken insanların doğayı gelecek nesiller için koruma içgüdüsünden uzak kalmaları anlaşılabilir bir şeydir. Gerekçe her ne olursa olsun

konunun özümsenmesi ve küresel kaynakların bilinçsizce tüketilmesi tehlikesinin farkına varılmasında geç kalınması, geri döndürülmesi zor bir problemle karşılaşma ihtimalini artırmaktadır. Gelecek için doğal kaynakları koruma kaygısının insanlarda genetik olarak var olması ihtimalinin güçlü olması görece bir avantaj yaratırken, doğaya hâkim olan insanoğlunun dünya üzerinde yarattığı yeni düzen bu avantajın kullanılmasını engellemektedir. Doğal yaşamın dünya genelinde sadece milli parklarla sınırlı kalması söz konudur. Bunun haricinde kalan alanların birçoğu doğal bağlamından koparılmış haldedir. Bu gidişat sürdürülebilirlik ilkesinin temeli olan gelecek nesilleri düşünme konusunda ciddi zafiyet yaratmaktadır. İnsanlık ve doğa arasındaki ilişkiye dair iki karşıt görüş varlığını daima sürdürmüştür. Bunlardan ilki doğaya adaptasyon ve uyum iken, diğeri doğanın fethedilmesi gereken bir yer olarak görülmesidir. Günümüzde ikinci seçeneğin baskın geldiği ve doğaya adaptasyonu tamamlayan insan türünün süratle doğayı fethetmeyi seçtiği görülmektedir. Bunun sonuçları olacağı açıktır. Hatta sonuçların olumsuz olacağı artan sayıda insan tarafından da kabul görmeye başlamıştır.

İklim değişikliği ve biyolojik çeşitlilikte yaşanan kayıplar ve insan faaliyetlerinin artan biyofiziksel etkilerinin kaynakların geleceğe taşınmasına yönelik sorunlara neden olması beklenmektedir. Sürdürülebilirlik çerçevesinde düşünmek, gelecekteki olası kayıpların önlenmesi ve gelecek nesillere seçim yapabilme ve yaşanabilir bir çevre bırakılması açısından önem taşımaktadır. Ancak, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizm gibi kavramlar insanların motive edilmesi bağlamında kolayca anlaşılır olsa da, uygulama perspektifinden aynı kolaylıktan bahsetmek mümkün değildir. Sürdürülebilirliğin ne olduğu ve hangi maksatla yapılacağı kişiden kişiye, toplumdan topluma değişebilmektedir. Bu sadece doğanın korunması meselesi de değildir. Koruma ve sürdürülebilirlik, içinde bulunduğumuz yüzyılın karmaşıklığında basit cevaplarla geçiştirilemeyecek kadar karmaşık sorulardır. Sürdürülebilirliğin altında yatan kavramlar eşitlik, güven, sahiplenme, etik, empati vb. gibi önemli insani değerlerdir. Sürdürülebilirlik, değerlerimizle ilgili olduğu kadar, bu değerleri uygulamak için gereken teknoloji ve uzmanlıkla da ilgilidir. Bir realite olan sürdürülebilirliğin uygulamaya geçirilmesi, aradığımız şeyin ne olduğunu daha iyi bilmemiz ve söylemek istediklerimizi daha eleştirel bir şekilde incelememiz gerektiği anlamına gelir. Kavramların zamana ve mekâna göre değiştiği, yeni bilgiler edindikçe dönüştüğü ve bilgelik arttıkça evrimleştiği göz önüne alındığında, mevcut paradigmaların uygun olup olmadığı sorusu daima cevap arayacaktır. Bu yüzden sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir turizmin ne anlama geldiği ile ilgili sorular sormak ve uygulamada ne gibi zorluklar olduğunu ve değişen koşullara ve sosyal tercihlere bağlı olarak nasıl değiştirilebileceğini bilmek gerekmektedir.

Ekonomistler ve ekolojistler arasında devam eden çatışmada konunun bir tarafında ekonomik büyüme (kalkınma), diğer tarafında ise kaynakların uzun dönemli sürdürülebilirliği bulunmaktadır. 2019 yılı Aralık ayının ortalarında Çin'in Wuhan eyaletinde ortaya çıkıp tüm dünyaya yayılan ve etkisini halen sürdüren COVID-19 adlı virüsün insanlık tarihini yeniden yazacağını söylemek herhalde abartı olmayacaktır. Bu bağlamda virüsün sosyal, ekonomik, bilimsel ve kültürel alanlarda iz bırakacağı üzerinde birçok insan hemfikirdir. İnsanlık tarihi, II. Dünya Savaşından sonra soğuk savaş olarak literatüre geçen ve geçen yüzyılın sonunda sosyalist ekonomik sistemin, kapitalizm karşısında yenilgiye uğradığı döneme tanıklık yapmıştı. Acaba COVID-19'un ardından kapitalizmin egemenliğinin sona erdiği yeni bir ekonomik düzenle mi tanışacağız? Bu sorunun cevabını vermek elbette kolay değildir. Ancak içinde bulunduğumuz yüzyılda insanlık olarak yaşadığımız olumsuzlukların egemen ekonomik düzenin değişmesi gerektiğini her fırsatta bize tekrar hatırlattığı da bir gerçektir. Egemen ekonomik düzenin elbette insanlığın hayatını kolaylaştıran hatta yaşam süresini uzatan bilimsel gelişmelerin önünü açtığına da şüphe bulunmamaktadır. Bununla birlikte bu olumlu gelişmeler karşılığında ödediğimiz bedel nedir? Üzerinde yaşadığımız ve egemen ekonomik düzen dahilinde tükettiğimiz kaynaklar sınırsız mıdır? Ekosistem ve türlerin çeşitliliğini gözetmeden tüketmeye devam etmek sürdürülebilir mi? Mevcut ekosistem 7,5 milyara ulaşmış ve 2050'li yıllarda 10 milyara ulaşması beklenen insan nüfusunu refahını sağlamaya yeterli olacak mıdır? Galiba COVID-19 ile yaşamış olduğumuz sağlık krizi insanlığa oturup yeniden düşünmesi için bir ışık yakmıştır.

Bilim insanları tarafından küresel ısınmanın her geçen on yılda ciddi derecede artmaya devam ettiği, kutuplardaki buzulların erimesine neden olduğu ve bu olumsuzluğun domino taşı gibi insanoğlunun kurduğu tüm sosyal üst yapıları tehdit edeceği sıklıkla söylenmektedir. Bu bağlamda üzerinde yaşadığımız küredeki temel ihtiyaçlarımızı yeniden tanımlamanın önemi her geçen gün artmaktadır.

Basit bir şekilde bu temel ihtiyaçların temiz hava, içilebilir su kaynakları ve toprak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kaynaklar içinde bulunduğumuz çağda egemen ekonomik düzenin en çok tehdit ettiği değerlerdendir. Kapitalizm ekonomik büyüme odaklı olarak uygulanan bir ekonomik sistemdir. Gücünü ekonomik büyümeden almaktadır. Ekonomik büyüme ise kabaca üretilen ve tüketilen mal ve hizmetlerin miktarının her yıl artması anlamına gelmektedir. Kapitalizmin en büyük kâbusu ekonomik büyümenin sekteye uğramasıdır. Ekonomik resesyon olarak bilinen duruma ilişkin sinyaller alındığında başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkelerin merkez bankaları paranın musluklarını açarlar. Bunun gerekçesi üretim ve tüketimi canlandırmaktır. Peki ekonomik büyümenin bir sonu var mıdır? Yani küremiz hangi noktaya kadar ekonomik büyümeye cevap verebilir?

Yüzyıllar içinde ekosistemi görmezden gelerek günümüze kadar gelebildik. İnsanoğlunun geleceği diğer canlı türlerinin geleceğinden bağımsız değildir. Ekosistem dahilinde diğer canlıların yaşama alanlarının daraltılması insanoğluna yeni alanlar açmaz. İnsanlığı daha ileri seviyeye götürmez. Aksine her geçen yıl daha da açık bir şekilde şahit olduğumuz gibi bu insanlığın da sonu olabilir. Daha fazla felaket yaşamamak adına insanoğlunun içinde bulunduğumuz çağda eski alışkanlıklarını terk edip, yeni bir anlayışla yoluna devam etmesi zorunludur. Ekosisteme dahil tüm canlıların yaşam alanlarını koruyacak tarzda yeni bir egemen ekonomik sisteme geçmenin zamanı gelmiş hatta geçmektedir. Zira üzerinde bulunduğumuz kürenin sınırları ve büyüklüğü bellidir. Henüz başka bir gezegenden kaynak temin etme aşamasına da gelmediğimize göre elimizdekinin kıymetini bilmemiz gerekmektedir. Bunu ancak ve ancak ekosisteme hükmeden insanoğlu başarabilir. Bunu da ancak yeni bir ekonomik sistem inşa ederek yapabilir.

Sürdürülebilir turizmde "sürdürülecek olan şey nedir ve bu nasıl yapılacak?" sorularının cevabı aranmaya devam etmektedir. İncelenen birçok örnekten de anlaşıldığı kadarıyla, sürdürülecek olanın şeyin genellikle ekonomik büyüme biçimindeki kalkınma olduğu, sosyal ve çevresel sistemlerin ise bunu takip ettiğidir. Bu nedenle sürdürülebilir turizmi gerçek manada sürdürülebilir olarak adlandırmak güçtür. Bu durum, bir yönüyle turizmin küresel kapitalizm için bir araç olmasından kaynaklanmakta ve bu nedenle ekonomik sistem, sosyal ve çevresel sistemleri kapsamaktadır. Uygulamaya geçildiğinde, ekonomik sistem büyüme ve kaynakların ekonomik değere dönüştürülmesi amacını durmaksızın yerine getirir. Ekonomik kararların sosyal ve çevresel kararların önüne geçmesi, kalkınma uğruna kaynakların ve çevrenin zarar görmesi ile sonuçlanır. Ancak bilinçli olarak gösterilecek çabalarla durumun tersine çevrilebileceği de görülmüştür. Sosyal ve çevresel olanı ekonomik olana tercih etmek mümkündür. Ancak bunu başarmak için sürdürülebilir turizm çerçevesinin yeniden belirlenmesi yaklaşımına ihtiyaç vardır.

Çevre ve doğal kaynakların hızlı bir şekilde tüketilerek doğanın insanoğlu eliyle doğal gelişiminin dışında bir alana taşınması günümüzde milyonlarca insanı tedirgin etmektedir. Bununla birlikte dünya genelinde uygulanmakta olan hâkim ekonomik sistemler insanların bu tedirginliklerini yüzeysel olarak gidermek suretiyle adeta göz boyayarak aynı istikamette yürümeye devam etmektedirler. Sürdürülebilirlik kelimesini adeta bir süs gibi ekonomik değer üreten faaliyetlerin başına konarak insanların algıları yönetilmektedir. Bunlardan bir tanesi de turizm alanıdır. İçi boşaltılmış veya bağlamından koparılmış sürdürülebilir turizm, ekoturizm gibi modeller sürdürülebilirliğe bu bağlamda bir katkı sağlamayacaklardır. Bu noktada devlet odaklı yaklaşımlar önem kazanır. Sürdürülebilir turizmle ilgili planlama, eğitim ve düzenlemelerin devletler ve hükümetler tarafından merkezi olarak yürütülmesi bu kapsamda kritiktir. Zira devletlerin gözetiminde faaliyetlerini sürdüren işletmelerden, zorlayıcı ve eğitici yönlendirmelerin yokluğunda doğru ve istenilen şekilde hareket etmelerini beklemek pek başarılı olmayacaktır. Örneğin kuş habitatını gözlemlemek amacıyla gelen gezginlere doğa içerisinde iş makineleriyle yol açmak ekoturizm adına doğaya zarar vermek olarak algılanacaktır.

4. Tartışma

Sürdürülebilir turizm endüstrisi ile ilgili en yoğun tartışma konularından biri, gelecek nesillere devredilecek miras da dikkate alınarak mevcut kaynaklarının kullanımına yönelik sınırın ne olduğudur. "Kaynakların kullanımında azı karar çoğu zarar anlayışı uygun mudur?", "Fazlanın bir ölçüsü var mıdır?", "Sürdürülebilir turizmden beklenen kalkınmanın sınırları tam olarak nedir?", "Bu sınırlar nasıl ölçülebilir?" soruları cevaplarını aramaktadır. Sürdürülebilir turizm kalkınmasına yönelik ihtiyaçların kavramsallaştırılması nispeten kolay olsa da etkili ve pratik bir ölçüm süreci geliştirmenin çok daha zor

olduğu açıktır. Sürdürülebilir turizmle ilgili yıllardır yapılan tartışmalara rağmen, neyin sürdürülmesi gerektiği ve sürdürülebilirliğin ölçülmesinde kullanılacak uygun göstergelerin neler olduğu konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Ölçülemeyen şeyin yönetilemeyeceği anlayışından yola çıkıldığında, henüz cevaplandırılamayan sorulara en kısa sürede yanıtlar alınması önem taşımaktadır.

Geri dönüşü olmayan değişiklerle gelecek nesillere devredilecek refah fırsatlarının engelleme riskini en aza indiren, kalkınmaya "güvenli bir asgari standart" yaklaşımı getirebilen bir turizm endüstrisine ihtiyaç vardır. Bununla birlikte kalkınma etkilerinin birikimli olma eğilimi taşıması nedeniyle, turizm yoluyla çevrede yapılan değişimlerin uzun dönemde nihai etkisinin öngörülmesi gerekir.

Taşıma kapasitesi, kalkınma için sabit ve belirlenebilir sınırların varlığına işaret ederek genellikle bir turizm alanının çevrede aşırı bozulma olmadan ve ziyaretçi memnuniyetini düşürmeden barındırabileceği optimum ziyaretçi sayısı olarak tanımlanmaktadır. Bu sınır, destinasyonun doğasına, sunduğu ürünlerin türüne, çektiği turist türüne ve yaşam döngüsünün aşamalarına bağlı olduğundan belirlenmesi oldukça zordur.

Taşıma kapasitesi teriminin fiziksel, ekolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik boyutlarının olması sınırın belirlenmesini daha da zorlaştırır. Bu boyutların her biri turizmin gelişiminde farklı eşik ve sonuçlara sahiptir. Fiziksel taşıma kapasitesi bir turistin ihtiyaç duyduğu minimum alana bağlı olarak, bir turizm bölgesi veya destinasyonunun fiziksel olarak barındırabileceği maksimum turist sayısını ifade ederken, ekolojik taşıma kapasitesi turizmin doğal çevre üzerindeki etkileri ve doğal kaynakların uzun vadeli hayatta kalabilmesi ile ilgilidir. Psikolojik taşıma kapasitesi farklı turist türleri, tatiller ve destinasyonlar arasında değişen turistlerin algısı ve memnuniyeti ile ilişkili iken, sosyal taşıma kapasitesi yerel halkın turizme yönelik tutumunu etkileyecek turizmin sosyo-kültürel etkilerini içerir. Ekonomik taşıma kapasitesi ise turizm gelişiminin karlılığı ve fırsat maliyetleri ile güçlü bağlantılara sahiptir. Taşıma kapasitesi, turist davranışından, geliştirici uygulamalardan ve destinasyonun sosyoekonomik ve fiziksel ortamlarının esnekliğinden de etkilenir. İşte bu nedenlerle, bir destinasyonun taşıma kapasitesi kavramının ölçülmesi ve uygulanmasında sınırlı başarı elde edilmesi şaşırtıcı değildir. Turizm destinasyonları için belirli bir kapasite belirleme fikrinden vazgeçilmeye başlandığı gözlemlenmektedir. Parçalı bir endüstri olan turizmde kaynak ve tesislerinin çoğunun özel sektöre ait olması tespit yapmayı güçleştirmektedir. Bu nedenle, taşıma kapasitesi belirlenirken turist miktarını belirlemek yerine, bir destinasyonun kalkınma hedeflerini göz önüne alarak çevresel koşullarda ne kadar değişikliğin kabul edilebilir olduğunu belirlemek öncelik olabilir. Bu bağlamda çevresel olumsuz etkilerden kaçınılamayacağı gerçeğinden hareketle, söz konusu etkilerin belirlenen hedeflere veya arzu edilen biyofiziksel veya sosyal koşulların anlaşılmasına bağlı olarak yönetilebileceği savunulmaktadır.

Bir başka tartışma konusu sürdürülebilirlik kavramının Türkçe literatürdeki muğlaklığına yöneliktir. Kavramın yerleştirilmesine yönelik cılız çabaların etkin olamadığı gözlemlenmektedir.

Kaynakça

Angelkova, T, Koteski, C., Jakovleva, Z. & Mitrevska, E. (2012). Sustainability and Competitiveness of Tourism, *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 44, 221–227.

Avcıkurt, C. (2015). *Sociology of Tourism: Tourist Local People Interaction*, (4st Edition), Ankara, Detay Publishing.

Butler, R.W. (1998). Sustainable tourism: Looking backwards in order to progress? In C.M. Hall and A.A. Lew (eds) *Sustainable Tourism: A Geographical Perspective* (pp. 25–34). Harlow: Addison-Wesley Longman.

Cohen, E. (2002). Authenticity, equity and sustainability in tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 10 (4), 267-276.

Dwyer, L. & Sheldon, P. (2005). Introduction: sustainability and mass destinations: challenges and possibilities, *Tourism Review International*, 9, 1-7.

Er, Ö. ve Bardakoglu, Ö. (2016). The Assessment of Cultural Heritage as a Product of Sustainable Tourism: The Case of Edirne, *Journal of Business Faculty, 17*(2), 95–111.

Eskin, B., Tuncer, M. ve Demirçivi, B.M. (2017). Alternatif turizm çeşidi olarak ekolojik turizm: Hasan

Dağı Örneği. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), 15-26.

Gillani, S. (2021, 24 Ekim). A new era of sustainable travel prepares for take-off, World Economic Forum, 14 January 2021, https://www.weforum.org/global_future_councils/gfc-on-sustainable-tourism/articles/new-era-sustainable-travel

Hall, C.M. and Butler, R.W. (1995). In search of common ground: reflections on sustainability, complexity, and process in the tourism system – a discussion between C. Michael Hall and Richard W. Butler. *Journal of Sustainable Tourism*, 3 (2), 99-105.

Hotelling, H. (1931). The Economics of Exhaustible Resources. *Journal of Political Economy*, 39, 137-175.

Hunter, C. (1997). Sustainable Tourism as an Adaptive Paradigm. *Annals of Tourism Research*, 24(4), 850–867.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2012). *Turizm ve Çevre.* Ankara: Detay Yayıncılık.

Kaypak, Ş. (2010). Sustainability of Ecological Tourism, *International Alanya Business School Journal*, 2(2), 93–114.

Longman Dictionary (2021, 27 Ekim). "Sustainable". https://www.ldoceonline.com/dictionary/sustainable

Liburd, J.J. (2010). Introduction to Sustainable Tourism Development. J.J. Liburd and D. Edwards (Ed.), Understanding the Sustainable Development of Tourism (pp. 1-19). Oxford, Goodfellow Publishers Ltd.

Understanding the Sustainable Development of Tourism

Marangoz, M. ve Karadağ, L. (2017). Sürdürülebilir Turizm Açısından Alternatif Turizmin Önemi: Marmaris Örneği, *Turizm Akademik Dergisi*, 4 (2), 29-40.

McCool, S. F. (2016). Sustainable tourism in an emerging world of complexity and turbulence. In S. F. McCool & K. Bosak (Eds.), *Reframing sustainable tourism, Environmental challenges and solutions*, Vol 2, pp. 3-13. Dordrecht: Springer.

Meadows, D.H., Meadows, G., Randers, G.J. & Behrens, W.W. (1972). *The Limits to Growth*. Universe Books: New York.

Mellon, V. and Bramwell, B. (2016). Protected area policies and sustainable tourism: influences, relationships and co-evolution, *Journal of Sustainable Tourism*, 24(10), 1369-1386.

Moscado, G. (2008). Sustainable tourism innovation: challenging basic assumptions, *Tourism and Hospitality Research*, 8 (1), 4-13.

Soshkin, M. & Fenton, I. (2021, 24 Ekim). How we can prioritize sustainability in rebuilding tourism. World Economic Forum, 12 November 2020, https://www.weforum.org/agenda/2020/11/why-we-should-prioritize-sustainability-in-rebuilding-tourism

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2023, Ankara.

TDK Çevrimiçi Sözlüğü (2021, 29 Eylül). "Sürdürebilmek", https://sozluk.gov.tr/

UNWTO (2021, 12 Ekim). *Sustainable Development*, https://www.unwto.org/sustainable-development

Wiersum, K.F. (1995). 200 Years of Sustainability in Forestry: Lessons from History. *Environmental Management*, 19, 321-329.

Wilderer, P.A. (2007). Sustainable water resource management: The science behind the scene. *Sustainable Science*, 2, 1-4.

World Tourism Organization (1998) Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism,

Madrid: WTO.

WTO (1997). Agenda 21 for the Travel and Tourism Industry (English version), eISBN: 978-92-844-0371-4.

Yıldırım, K. (2021). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımına Yeni Bir Boyut: Etik. 21(2), *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 379-403.

Review Article

Sürdürülebilir Turizm Perspektifinden Sürdürülebilirliğin Geleceği

The Future of Sustainability from a Sustainable Tourism Perspective

Ahmet ERBAŞ

Yüksek Lisans Mezunu, Akdeniz Karpaz Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

ali.tatar@hotmail.com

https://orcid.org/0000-0001-9408-9322

Extensive Summary

Although the word "sustainability" is used in many areas of daily life in Turkish, its official meaning is different from its English meaning. In this context, the meaning of the word sustainability seems to be left to the preference of those who translate the word from English. The fact that the origin of the word belongs to a different culture and that there is not enough effort to be adopted by the society, leads to diversity in the use of Turkish. In this diversity, the meaning is closer to the description in the TDK official dictionary. Therefore, it has been observed that those who do not have a good command of the subject tend to use the word in a way close to its Turkish meaning by taking it out of its context with the environment. Actually, this is a big problem. Because, while the essence of the work is to leave natural and man-made cultural resources to future generations in a fair way, it is observed that the focus point is moved away from the use of Turkish. Although it is still not at the desired level, sustainability, which has reached certain levels in many countries of the world, is not yet fully understood in our country, so it is thought that it is far from contributing to the future of the globe as a country. It is clear that there are etymological reasons for this. However, although there is no explanatory research on the subject yet, another claim can be put forward, at least at the level of hypothesis. This may be due to the priority given to the issue of sustainability by countries that have not fully realized their economic development. Because it is understandable that people who have difficulty in accessing the resources to continue their lives stay away from the instinct of protecting nature for future generations. Whatever the reason may be, the delay in assimilation of the problem and the awareness of the danger of unconscious consumption of global resources increases the probability of encountering a problem that is difficult to reverse. While the strong possibility of the genetic existence of the concern of protecting natural resources for the future in humans creates a relative advantage, the new order created by human beings, who dominate nature, prevents the use of this advantage. The protection of natural life is limited to the creation of national parks around the world. Apart from this, many of the remaining areas are detached from their natural context. This trend creates serious weakness in thinking about future generations, which is the basis of the sustainability principle. Two opposing views on the relationship between humanity and nature have always existed. The first of these is adaptation and harmony to nature, while the other is to see nature as a place to be conquered. Today, it is seen that the second option is dominant and the human species, which has completed the adaptation to nature, quickly chooses to conquer nature. It is clear that this will have consequences. It has even begun to be accepted by an increasing number of people that the results will be negative.

Climate change and losses in biodiversity and increasing biophysical effects of human activities cause problems in the transportation of resources to the future. Thinking within the framework of sustainability is important in terms of preventing possible losses in the future and leaving a livable environment for future generations to make choices. However, although concepts such as sustainability, sustainable development and sustainable tourism are easily understood in the context of motivating people, it is not possible to talk about the same convenience from a practical perspective. What sustainability is and for

what purpose can vary from person to person, from society to society. This is not just a matter of nature conservation. Conservation and sustainability are problems that are too complex to be dismissed with simple answers in the complexity of the present century. The concepts underlying sustainability are equality, trust, ownership, ethics, empathy, etc. as important human values. Sustainability is as much about our values as it is about the technology and expertise needed to implement those values. Implementing the reality of sustainability means that we need to know better what we are looking for and more critically examine what we want to say. Considering that concepts change according to time and space, transform as new information is acquired, and evolve as wisdom increases, the question of whether existing paradigms are appropriate will always seek an answer. Therefore, it is necessary to ask questions about what sustainability, sustainable development and sustainable tourism mean, and to know what difficulties there are in practice and how it can be changed depending on changing conditions and social preferences.

In the ongoing conflict between economists and ecologists, there is economic growth (development) on one side and long-term sustainability of resources on the other. It would probably not be an exaggeration to say that the virus called COVID-19, which emerged in the Wuhan province of China in mid-December 2019, spread all over the world and still continues its effect, will rewrite the history of humanity. In this context, many people agree that the virus will leave a trace in social, economic, scientific and cultural fields. The history of humanity witnessed the period in which the socialist economic system was defeated against capitalism at the end of the last century, which went into literature as the cold war after World War II. Will we meet a new economic order in which the dominance of capitalism comes to an end after COVID-19? Of course, answering this question is not easy. However, it is a fact that the negativities we have experienced as humanity in the century we live in remind us at every opportunity that the dominant economic order needs to be changed. There is no doubt that the dominant economic order paves the way for scientific developments that make the life of humanity easier and even extend the life span. However, what is the price we pay for these positive developments? Are the resources we live on and consume within the prevailing economic order unlimited? Is it sustainable to continue consuming without regard to the diversity of ecosystems and species? Will the existing ecosystem be sufficient to ensure the welfare of the human population, which has reached 7.5 billion and is expected to reach 10 billion by 2050? The health crisis with COVID-19 may have shed a light for humanity to sit down and rethink.

According to scientists, global warming continues to increase significantly with each passing decade, causing the melting of glaciers in the poles, and all these negativities threaten all social superstructures built by human beings, such as dominoes. In this context, the importance of redefining our basic needs in the world we live in is increasing day by day. It would not be wrong to simply say that these basic needs are clean air, potable water resources and land. These resources are among the values most threatened by the dominant economic order in our age. Capitalism is an economic system that is implemented with a focus on economic growth. It takes its power from economic growth. Economic growth, on the other hand, roughly means that the amount of goods and services produced and consumed increases every year. The biggest nightmare of capitalism is the interruption of economic growth. When signals regarding the situation known as economic recession are received, the central banks of all countries, especially developed countries, pump money into the markets. The reason for this is to stimulate production and consumption. So is there an end to economic growth? So up to what point can our globe respond to economic growth?

Over the centuries, we have survived to the present day by ignoring the ecosystem. The future of mankind is not independent of the future of other living species. The narrowing of the living spaces of other living things within the ecosystem does not open new spaces for human beings. It does not take humanity further. On the contrary, as we are witnessing more and more clearly with each passing year, this may also be the end of humanity. In order not to experience more disasters, it is imperative that human beings abandon their old habits and continue on their way with a new understanding. It is time to move to a new dominant economic system that will protect the habitats of all living things, including the ecosystem. After all, the sphere we are on has a limit. Since we have not yet reached the stage of obtaining resources from another planet, we need to appreciate what we have. Only human beings who dominate the ecosystem can achieve this. It can only do this by building with a new economic

understanding.

The rapid consumption of the environment and natural resources and the transportation of nature to an area outside of its natural development by human beings is making millions of people nervous today. However, the prevailing economic systems applied throughout the world continue to walk in the same direction by removing these concerns of people superficially. People's perceptions are managed by putting the word sustainability at the beginning of activities that produce economic value like an ornament. One of them is the tourism area. Models such as sustainable tourism and ecotourism that have been emptied or decontextualized will not contribute to sustainability in this context. At this point, state-oriented approaches gain importance. In this context, it is critical that the planning, training and regulations related to sustainable tourism are carried out centrally by states and governments. Because it will not be very successful to expect businesses that continue their activities under the supervision of states to act correctly and in the desired way in the absence of compelling and educational guidance. For example, making roads in nature with construction machines to travelers to observe bird habitat will be perceived as harming nature in the name of ecotourism.